CONSIDERAŢII ASUPRA ZONEI ISTORICE A ORAŞULUI TÎRGOVIŞTE

Arh. CRISTIAN MOISESCU şi arh. ALBA-DELIA POPA

Dezvoltarea impetuoasă a societăţii noastre implică o permanentă şi serioasă preocupare nu numai pentru ocrotirea mediului înconjurător, dar în acelaşi timp şi în egală măsură, şi pentru protejarea şi conservarea elementelor urbanistice, arhitectonice şi artistice, în cadrul cărora monumentele de cultură şi ansamblurile din care acestea fac parte, au o importanţă extremă.

Monumentele de cultură din toate epocile, mărturii ale evoluţiei istorice, sînt purtătoare ale unor funcţiuni actuale sociale şi estetice, acţionînd asupra conştiinţei omului şi a formării modului său de viaţă, îmbogăţind în toate domeniile însăşi viaţa societăţii.

Valoarea lor deosebită este subliniată atît de rolul hotărîtor pe care îl au în menţinerea şi formarea individualităţii mediului ambiant, a ansamblurilor urbanistice şi peisajului, cît şi prin utilitatea lor materială şi funcţională.

Această importanţă universală a valorilor care trebuie conservate, considerate ca parte integrantă a ambianţei contemporane, impune cu maximă acuitate protejarea şi restaurarea monumentelor istorice şi de artă, în spiritul concepţiei ştiinţifice actuale, înţelese nu ca obiective izolate, ci ca ansambluri întregi cărora le aparţin.

Conservarea şi punerea în valoare a monumentelor de cultură, ale naturii şi peisajului cum şi a întregului fond construit, trebuie să constituie o preocupare majoră în cadrul elaborării studiilor de sistematizare urbanistică, putînd contribui astfel în mare măsură la îmbunătăţirea condiţiilor generale ale vieţii omului contemporan.

Asemenea studii trebuie să cuprindă, alături de rezolvarea circulaţiei, integrarea în peisaj şi amenajarea tramei stradale, studierea siluetei ansamblului în zona istorică, astfel încît noile construcţii să nu distoneze prin contrast să nu ducă la pierderea personalităţii oraşului, conferită de eforturile constructive ale generaţiilor şi secolelor trecute.

Ştiind că unitatea unei aşezări umane este dată de relaţiile dintre aspectele sale funcţionale, tehnico-edilitare şi plastice, ne propunem să analizăm în cadrul prezentului studiu implicaţiile estetice date de soluţionarea problemelor funcţionale şi tehnice în oraşul Tîrgovişte, ca urmare a profundelor modificări intervenite în textura oraşului în cadrul procesului de remodelare urbană.

O consideraţie asupra necesităţii acestei analize este oportună deoarece la Tîrgovişte, în afara monumentelor de arhitectură clasate ca atare, se păstrează încă numeroase construcţii a căror valoare sau vechime nu le permite încadrarea în categoria monumentelor, dar a căror prezenţă în contextul urban generează imagini interesante, pitoreşti sau inedite şi a căror dispariţie ar însemna o pierdere pentru personalitatea şi aspectul oraşului. Alături de acestea, alte construcţii sînt importante datorită valorii documentare conferite de evenimentele istorice şi culturale care le-au marcat.

Totodată, indiferent de vechimea sau destinaţia clădirilor semnificative din zonă, ele atestă întreaga succesiune de etape evolutive ale vechiului centru urban, încît nu trebuie depreciat nici unul din martorii reprezentativi care au punctat această evoluţie.

O atenţie deosebită trebuie acordată şi acelor construcţii care, chiar dacă luate în parte nu sînt de mare valoare, formează împreună o configuraţie urbană specifică în alcătuirea unor fronturi de străzi sau pieţe. Pentru aceste clădiri sau ansambluri de interes ambiental din cadrul zonei istorice trebuie să existe preocuparea păstrării imaginii generale şi mai ales a scării la care au fost realizate ca şi a atmosferei. Menţinerea scării la care a fost constituit ansamblul este necesară şi pentru crearea unui cadru corespunzător punerii în valoare a monumentelor majore din zonă.

În general, deşi clădirile se deteriorează şi dispar, trama stradală a unui oraş rămîne adesea principalul martor al continuităţii existenţei sale, a desfăşurării neîntrerupte a activităţilor civice, trebuind astfel subliniată semnificaţia sa de factor care conservă unul din importantele elemente ale structurii urbane. Din această cauză trebuie reconsiderat rolul traseelor de circulaţie în cadrul centrelor istorice, în sensul menţinerii lor, ca fiind poate elementul cel mai viabil şi în acelaşi timp cel mai constant al personalităţii unui oraş.

Cu toate că oraşul Tîrgovişte a păstrat un valoros fond construit, dintr-o regretabilă neînţelegere, aici s-a procedat pe de o parte la demolarea sau transformarea fără discernămînt a unor construcţii de interes deosebit, iar pe de altă parte s-a implantat în textura urbană a centrului istoric o serie de clădiri noi care au denaturat vechea înfăţişare a ansamblului.

Plecînd de la aceste considerente am încercat o analiză a siluetei actuale a oraşului în zona istorică, ca expresie plastică şi totodată ca mijloc de control vizual al transformărilor succesive, care duc la îmbogăţirea sau pierderea specificului său.

Caracteristica siluetei Tîrgovişte contemporane este coexistenţa elementelor noi cu cele vechi: Curtea Domnească şi celelalte monumente civile şi religioase, alături de Uzina de utilaj petrolier, noua platformă industrială şi cartierele de locuit recent construite. Curtea Domnească, aşezată pe terasa superioară a Ialomiţei, către limita de nord-est a oraşului, are o poziţie centrală datorită dezvoltării oraşului pe axa nord-sud, permiţînd în acelaşi timp o frumoasă vedere din Turnul Chindiei atît către lunca Ialomiţei şi Mănăstirea Dealului, cît şi spre oraş. Din acest punct înalt avem cea mai bună cuprindere a panoramei centrului istoric în care s-a implantat şi noul centru civic, profilînd pe linia orizontului vechile şi noile siluete, de la biserica Domnească, la actuala biserică Catolică (fig. 2). Într-o primă desfăşurare se observă în cadrul siluetei feudale a oraşului următoarele verticale: bisericile Domnească (sec. XVI), Stelea (sec. XVII), Sfîntul Nicolae Geartoglu (sec. XVI—XVII), înălţate peste masa clădirilor cu unul sau două nivele. În silueta actuală intervin faţă de silueta veche

Fig. 1. Silueta Curţii Domneşti văzută dinspre lunca Ialomiţei.

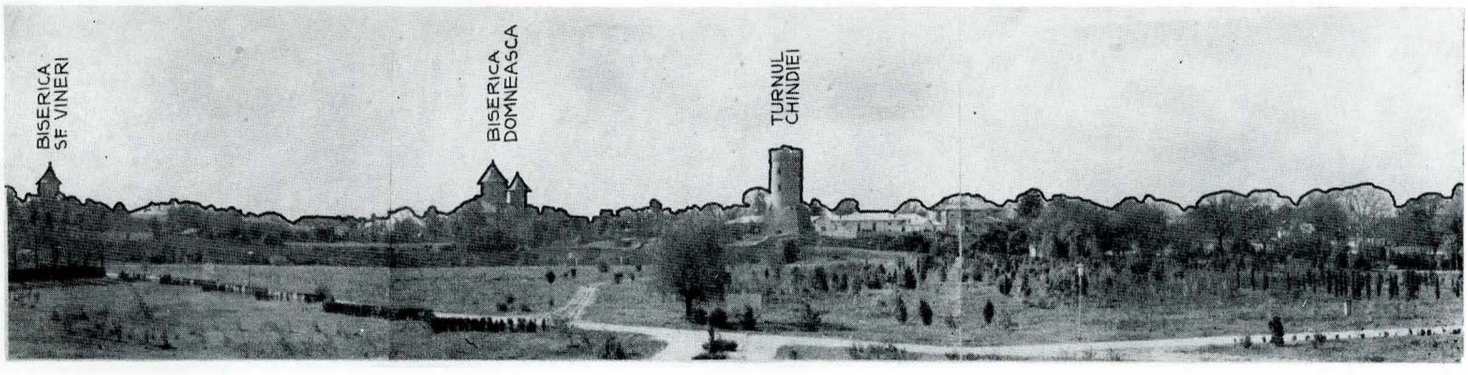

https://biblioteca-digitala.ro

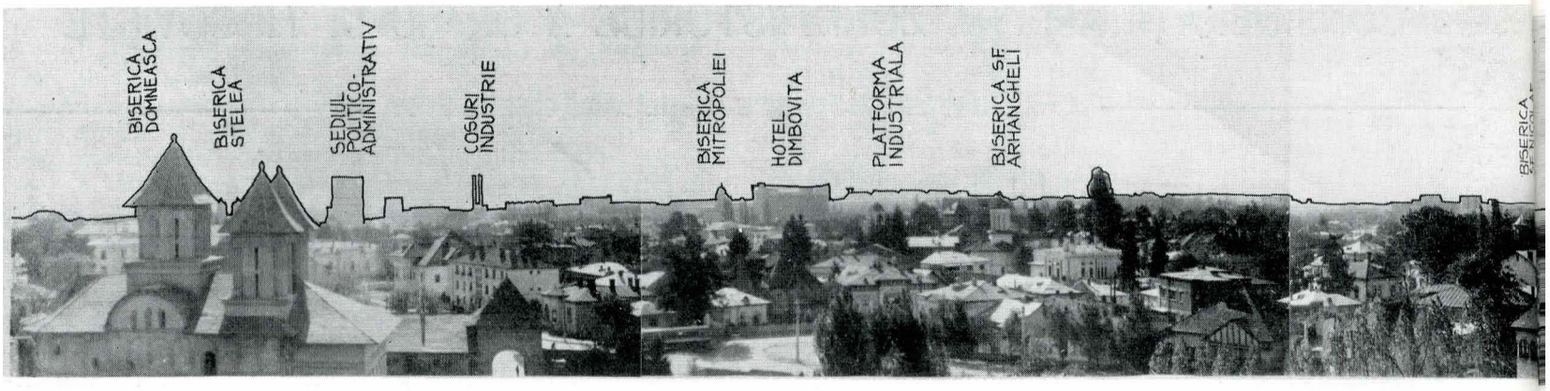

Fig. 2. Panorama oraşului din Turnul Chindiei.

Fig. 3. Aspectul centrului civic în Piaţa Libertăţii este în prezent necorespunzător, deoarece are ca participări importante Sediul Politico-Administrativ (parter +10 etaje), Casa de mode (parter+2 etaje). Pe cealaltă latură există Complexul de deservire (4 nivele) şi vechiul fond de magazine şi locuinţe, în general parter şi 1 etaj. Toate aceste construcţii sînt într-un contrast puternic care nu se va putea rezolva fără alte intervenţii de deteriorare a zonei de interes istoric.

noi accente verticale pe care le vom examina în continuare: clădirea înaltă a Sediului Politico-Administrativ (parter + 10 etaje), flancată de o parte şi de alta de coşurile Uzinei de utilaj petrolier şi noile locuinţe din partea de sud a oraşului, de asemenea parter + 10 etaje.

Amplasarea noului centru civic a făcut obiectul unor studii care datorită necesităţii legării sale de vechiul centru a pus în faţa proiectanţilor probleme dificil de rezolvat. Închegarea unui centru civic de o anumită amploare a fost justificată de dezvoltarea şi importanţa pe care o are oraşul în calitatea sa de capitală de judeţ. Amplasarea centrului civic la limita zonei istorice prezintă unele avantaje deoarece în imediata vecinătate a nucleului istoric ar fi produs unele inversări de valori, pe cînd mult în exteriorul acesteia ar fi dus la existenţa în paralel a unor zone cu importanţă oarecum egală, dar de interes deosebit.

Ca arhitectură, clădirea Sediului Politico-Administrativ, nu ni se pare o reuşită a genului (proporţiile turnului sînt greoaie, iar legătura vizuală dintre acesta şi corpul clădirii nu este de natură să îmbunătăţească calitatea ansamblului). Analizînd prezenţa acestui element în contextul urban, observăm că deşi nu obturează privirea spre centrul istoric, datorită atît poziţiei sale centrale cît şi înălţimii, el depăşeşte cu mult vechile dominante concurîndu-le, iar faţă de silueta vechiului oraş, apare ca o verticală care nu se încadrează armonios. Un element nou care intervine în dezvoltarea localităţii, este apariţia blocurilor în partea de sud, de asemenea parter + 10 etaje, făcînd ca ceea ce era pînă acum, un accident vertical în silueta calmă, dominată de mulţimea clădirilor valoroase, să se repete inversînd situaţia: noile construcţii să domine prin masivitate şi înălţime silueta generală.

Fig. 5, 6. Încercare de completare a frontului străzii 30 Decembrie, în vecinătatea bisericii Tîrgului.

https://biblioteca-digitala.ro

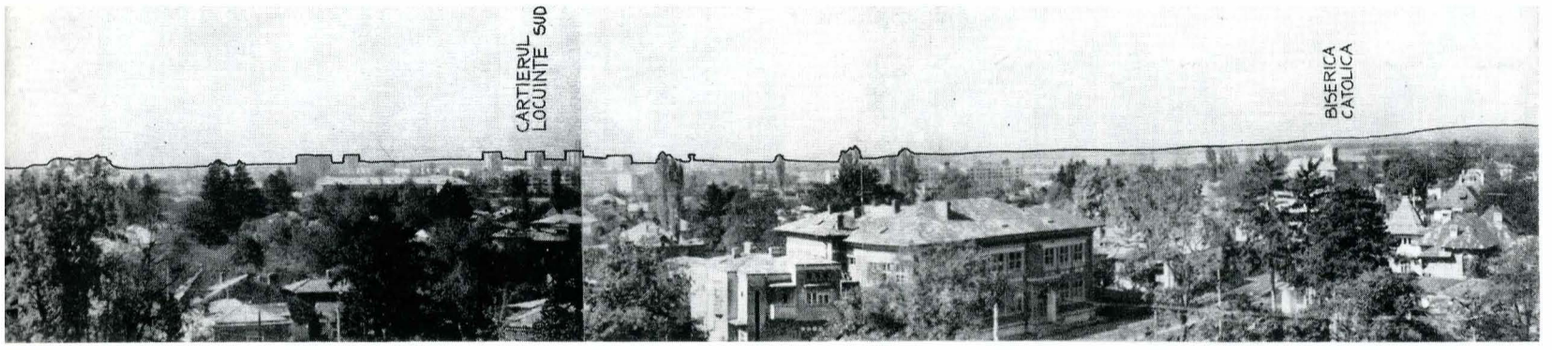

Fig. 4. Pătrunzînd în Piața Republicii dinspre Bd. Castanilor, privitorul înregistrează într-o imagine panoramică, construcții noi și vechi, de înălțimi diferite, percepînd în fundal turnul sediului politico-administrativ, silueta masivă a Casei de cultură casele pitorești de la începutul străzii 30 Decembrie, hotelul anunțînd centrul, apoi clopotnița și biserica Mitropoliei și în sfîrșit, Casa de oaspeți.

Dacă în cadrul orașului feudal priveliștea era dominată numai de vechiul și impunătorul edificiu al bisericii Mitropoliei înlocuit la sfîrșitul secolului trecut cu o construcție masivă fără valoare plastică deosebită, în prezent silueta este punctată atît de noua construcție a bisericii Mitropoliei, cît și de hotelul recent construit, cu parter și șase etaje. Prin masivitatea sa, clădirea hotelului strivește volumele din jur, iar împreună cu biserica amintită formează o dualitate de dominante care prejudiciază echilibrul compoziției urbanistice.

Deși conceput într-o arhitectură modernă, atrăgătoare și cu intenții de înscriere în cadrul centrului istoric, hotelul nu are un amplasament potrivit, intervenind brusc și masiv în silueta zonei vechi a orașului. La aceasta trebuie să adăugăm și faptul negativ al demolării unei porțiuni din zona istorică și modificarea vechii trame stradale.

Așa cum arătam, limita construită a orașului dinspre nord-est o constituie Curtea domnească cu componentele sale, pe lîngă care treceau și către care convergeau ulițele importante ale Tîrgoviștei.

Porțiunea de trecere spre limita naturală — Iazul Morilor și mai departe rîul Ialomița — a fost amenajată într-un parc de odihnă și recreare. Pe lîngă faptul că reeditează o imagine dispărută, întrucît aici se aflau fostele grădini ale Curții Domnești, această amenajare a fost necesară și pentru că orașul nu avea o zonă verde de recreare și odihnă. Vederea dinspre parc (fig. 1) prezintă avantajul că permite o percepere integrală a vechilor monumente datorită faptului că este deschisă privirii, nefiind ocupată de construcții, silueta apărînd astfel clar conturată, accentuată de perspectiva ascendentă care se creează. Imaginea

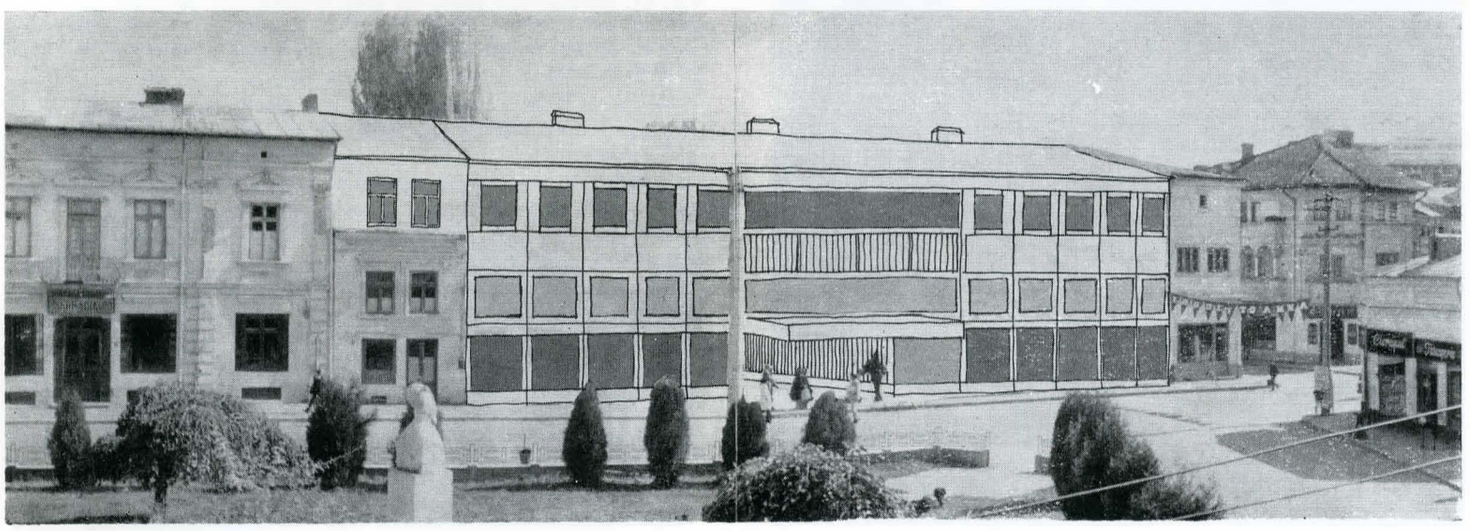

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 7—9. Străzile 30 Decembrie, Industriei, Brutari, C. A. Rosetti păstrează, alături de construcţiile secolului trecut şi prezent, cu elemente mai vechi înglobate şi vechea trama stradală asupra căreia acum se intervine prin demolări.

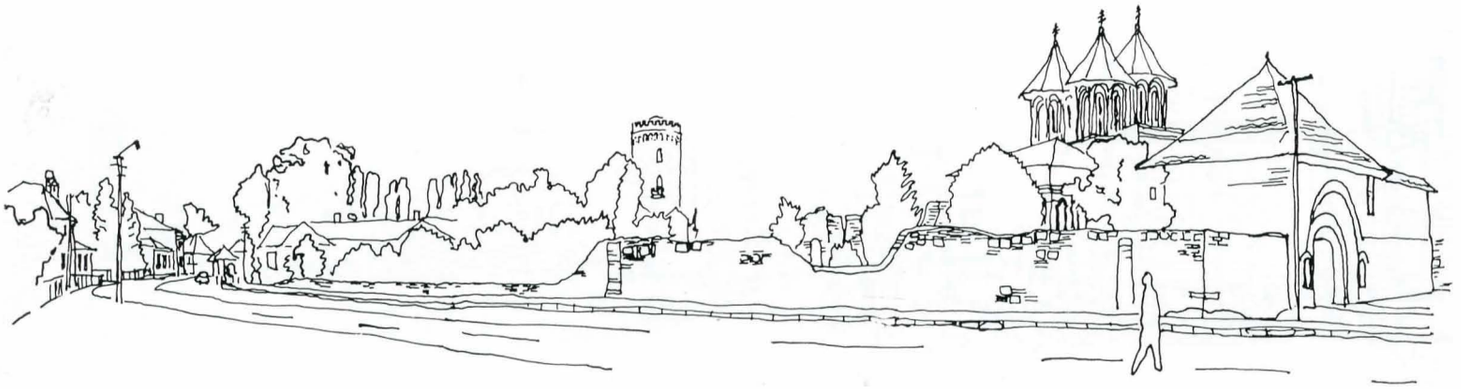

Fig. 11. Curtea Domnească, cu valoroasele sale componente: Palatul Dom nesc, Biserica mare şi Turnul Chindiei, ultimul dominînd evocator str. Nicolae Bălcescu.

Fig. 12. Front de case de pe str. 30 Decembrie din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, caracteristic pentru zona centrală a oraşului.

Fig. 13. Str. Nicolae Bălcescu, principala arteră de tranzit a oraşului, modificată în acest scop, prilejuieşte permanent vibraţii monumentelor situate în lungul profilului ei longitudinal, datorită traficului intens.

Fig. 14. Curbura din partea de nord a străzii Nicolae Bălcescu permite apariţia monumentelor Curţii Domneşti, interesant cap de perspectivă. Turnul Chindiei — în miniatură — devalorificînd monumentul, anunţă intrarea în parc.

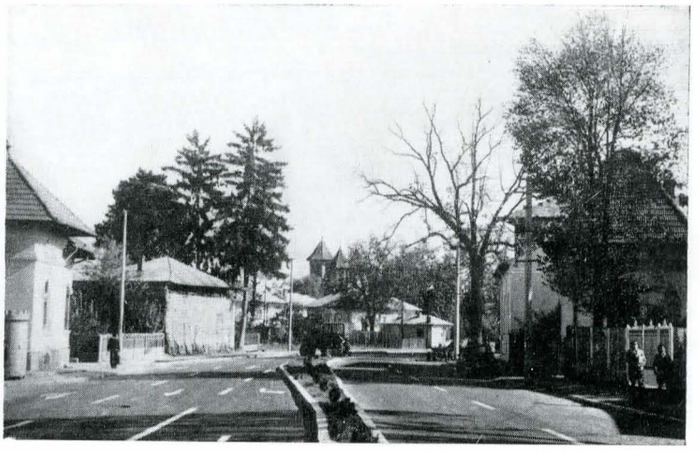

https://biblioteca-digitala.ro

9.

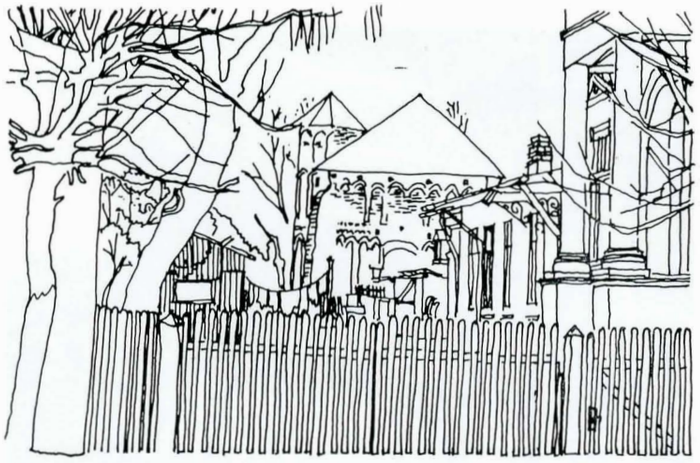

Fig. 10. Un fenomen pe care îl mai întîlnim şi la alte monumente; Biserica Sf. Împăraţi, a ajuns să fie cuprinsă între clădiri de locuit, aşteptîndu-şi punerea corespunzătoare în valoare.

aceasta — cea mai caracteristică prin posibilităţile de percepere a ansamblului Curţii Domneşti — cuprinde trei dominante, de la sud către nord: biserica Sf. Vineri, biserica Domnească şi Turnul Chindiei, care se pun reciproc în valoare prin contrastul de arhitectură, forme şi proporţii existent între ele. Conservarea palatului domnesc sub formă de ruină sporeşte latura romantică a priveliştei, legînd în mod armonios biserica Domnească de Turnul Chindiei.

Definitivarea noului centru civic al Tîrgovişte nu s-a făcut decît în ultimii ani, şi aceasta fără un plan de sistematizare unitar, aprioric elaborat. Oraşul nu prezenta pînă acum decît un centru comercial compus din strada 30 Decembrie şi străzile învecinate, cu deschideri spre clădirile cu caracter administrativ amplasate izolat. Prin dezafectarea pieţei de alimente şi transformarea vechilor hale în supermagazin s-a creat nucleul noii pieţe administrative, Piaţa Libertăţii, care a mai primit clădirile Sediului Politico-Administrativ al judeţului şi Casei de mode, constituind astfel principalele componente ale centrului civic (fig. 3). La acest nucleu se adaugă biserica Stelea, monument de o deosebită expresivitate şi valoare istorică şi artistică, care participă în mod fericit la componenţa noului centru civic.

În prelungirea dinspre vest a Pieţii Libertăţii, pe Bulevardul Libertăţii a fost aşezat noul hotel Dîmboviţa. Piaţa Republicii constituie cealaltă extremă a noului centru, încadrată de biserica Mitropoliei cu clopotniţa sa, Casa de oaspeţi şi Casa de cultură (fig. 4), cu avantajul că facilitează în acelaşi timp legătura dintre noul centru civic cu Bulevardul Castanilor şi strada 30 Decembrie, de la care începe zona veche a oraşului cu ramificaţia de străzi ce se deschid spre Curtea domnească.

Ansamblul format din cele două pieţe, cu spaţiul verde dintre ele, este compus în prezent din numeroase construcţii noi, contrastante ca arhitectură şi înălţime cu restul oraşului. Singurele edificii vechi care participă oarecum pierdute şi puse în umbră de noile construcţii sînt bisericile Mitropoliei şi Stelea. Considerăm totuşi ca un element favorabil participarea lor la închegarea centrului civic, căruia îi redau un anumit specific şi tradiţie istorică. Cu toate acestea ansamblul perceput este destul de distonant ca siluetă, cuprinzînd creşteri şi scăderi alternative, într-o impresie de necontrolare dată de scara diferită a noilor construcţii în comparaţie cu cele vechi. Parţial vederile pot fi interesante cum este aceea către noul hotel sau spre biserica Mitropoliei, dar vederea generală nu poate fi favorabil percepută fiind alcătuită din prea multe elemente diferite, cu un aspect eteroclit.

Dintre străzile care formează o tramă convergentă către ansamblul Curţii Domneşti, cea mai importantă este strada 30 Decembrie. Ea face parte din vechea reţea stradală a oraşului şi a fost pînă la construirea noului centru principala arteră comercială. Desfăşurarea sa, de la sud-vest spre nord-est, permite legătura dintre punctele majore de interes: zona Mitropoliei şi a noului centru civic, Curtea Domnească şi zona de agrement. Din specificul ei de stradă comercială, populată cu case de negustori, avînd la parter prăvălii, cele mai multe datînd de la sfîrşitul secolului trecut şi începutul secolului nostru (dar probabil cu multe elemente vechi înglobate în aceste clădiri) rezultă următoarele caracteristici:

— front de stradă închegat, realizat cam în aceeaşi perioadă degajînd o atmosferă unitară;

— inexistenţa unor intervenţii contemporane, în lungul fronturilor sale sau pe străzile învecinate (fig. 7—9);

— un regim de înălţime (parter plus unul sau două etaje) mai înalt decît restul oraşului căruia îi conferea pînă de curînd caracterul de centru (fig. 12);

— regim închis de construcţii în scopul valorificării vadului comercial, regim pe care nu-l mai întîlnim în altă parte a oraşului.

Profilul longitudinal al străzii 30 Decembrie este uşor curb, iar în punctul de maximă concavitate este aşezată biserica Tîrgului (sec. XVII) beneficiind de una din cele mai favorabile perspective pe care o are o biserică veche în zona de interes istoric a oraşului.

Caracteristicile de mai sus, comune şi unor artere din imediata apropiere cum ar fi străzile Rapsodiei, Rosetti, Industriei şi Brutari, sînt valabile şi pentru strada 30 Decembrie pînă la biserica Tîrgului; porţiunea care începe aici şi se termină la confluenţa cu strada Nicolae Bălcescu fiind mai puţin valoroasă. Construcţiile de pe această porţiune sînt mai noi, regimul de densitate mai mic, iar strada îşi pierde caracterul comercial. Acest segment de stradă este însă important pentru faptul că deschide o perspectivă indirectă asupra Curţii Domneşti, în ultima porţiune apărînd Turnul Chindiei şi turlele Bisericii Domneşti.

Strada Grigore Alexandrescu începe din Piaţa Republicii în locul unde s-a amplasat noua Casă de cultură a Sindicatelor şi se termină în strada Constantin Brîncoveanu care face legătura cu strada Nicolae Bălcescu. Este latura de vest a evantaiului de străzi vechi ce se deschide spre Curtea Domnească. Caracteristica de stradă aparţinînd zonei de

Fig. 15. Clădire caracteristică pentru zona de interes istoric a oraşului, mărturie a arhitecturii secolului XIX, care demonstrează necesitatea asanării zonei centrale insuficient de salubră, în scopul recuperării şi punerii în valoare a tuturor obiectivelor de acest gen.

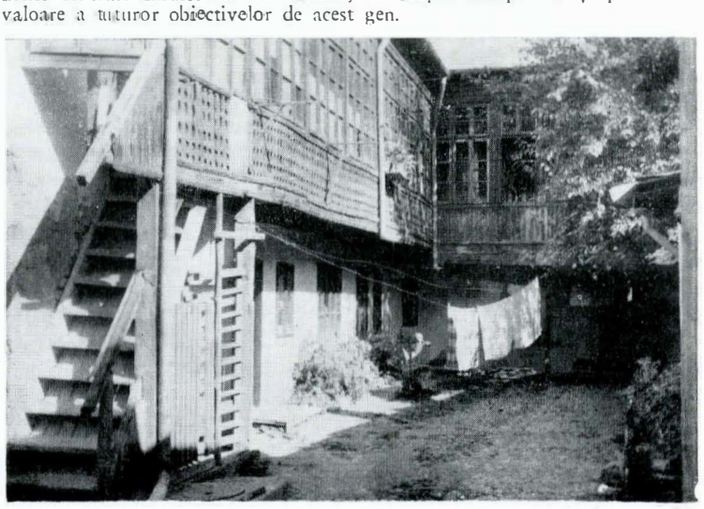

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 16, 17. În imediata apropiere a bisericii Tîrgului, căreia restaurarea actuală îi redă vechea înfăţişare cu cele trei turle, a fost amplasată recent clădirea Poştei (parter + 6 etaje), care prin volumul său contrastează nefavorabil cu construcţiile din jur şi mai ales cu monumentul istoric.

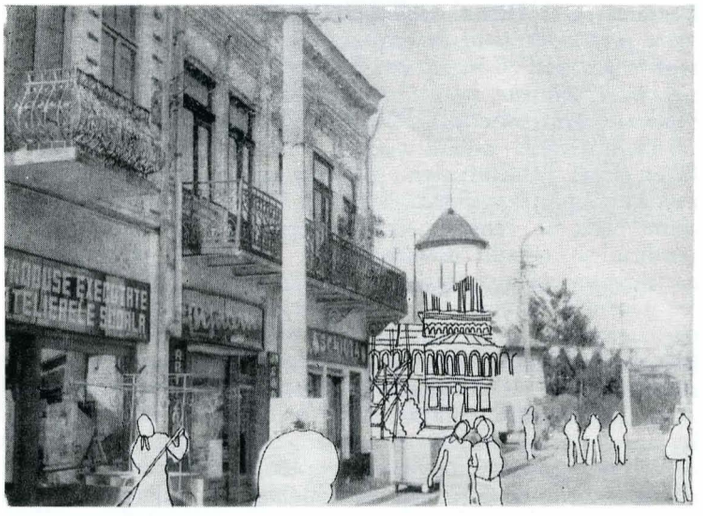

Fig. 18, 19. Biserica Tîrgului acoperită în prezent de clădiri necorespunzătoare, poate fi favorabil pusă în valoare prin demolarea acestora.

interes istoric este dată de mai multe elemente: prezenţa monumentelor de arhitectură civilă şi religioasă, coexistenţa caselor înalte alături de construcţii parter, ducînd la imagini pitoreşti specifice, existenţa caselor vechi cu un pronunţat caracter rural, jalonînd evoluţia oraşului. Strada este împărţită în patru porţiuni prin trei străzi de intersecţie. Prima porţiune, care începe în piaţa Republicii, a fost parţial demolată prin construirea Casei de cultură, care a devenit astfel cap de perspectivă. Al doilea segment, cuprins între străzile Dr. Marinoiu şi Primăverii, are un pronunţat caracter urban atît prin specificul construcţiilor de locuit, clădiri vechi reprezentative, cît şi prin prezenţa Primăriei municipiului, a Băncii Naţionale ca şi a altor construcţii publice. Pe această porţiune, datorită legăturii înguste cu strada Maior Brezişanu pe care este aşezată, se percepe frontal printr-o caracteristică perspectivă biserica Lemnului (sec. XIX). A treia porţiune începe cu casa Lerescu, monument de arhitectură, terminîndu-se la intersecţia cu strada Pîrvan Popescu şi este importantă prin prezenţa de-a lungul ei a unor construcţii de arhitectură rurală din care două sînt monumente (casa Lerescu şi casa Georgescu, ambele din secolul XVIII) (fig. 9). Ultima parte a străzii, către limita de nord a zonei istorice, este caracterizată prin prezenţa unor construcţii mai ales parter, retrase de la stradă, cu spaţii plantate între ele. Un fenomen aparte îl constituie situaţia bisericii Sfinţii Împăraţi, percepută printre locuinţe, situaţie întîlnită şi la alte monumente datorită probabil reparcelării loturilor şi înmulţirii locuinţelor, favorizată şi de ruinarea şi abandonarea monumentului (fig. 10).

Strada Nicolae Bălcescu, fosta Cale Domnească, este vechea arteră de tranzit a Tîrgoviştei, spre care se deschid, cum arătam mai sus, sub formă de evantai, celelalte străzi ale oraşului. Deşi este una din cele mai vechi străzi, pe care se găsesc numeroase monumente, printre care Curtea Domnească (fig. 11), marcînd puternic trecutul oraşului, este în acelaşi timp una din străzile care au suferit cele mai multe modificări: de la clădiri noi de locuinţe avînd parter plus trei etaje, pînă la blocuri parter + 10 etaje, la modernizarea profilului transversal prin lărgirea lui, necesitînd în multe cazuri demolări. Considerăm că trepidaţiile datorate traficului intens dăunează monumentelor nefiind indicat ca această stradă să devină principala arteră de tranzit, ci numai o stradă de interes turistic, recomandîndu-se astfel devierea pe o centură exterioară a transportului greu.

Zona istorică a unui oraş este un loc încărcat cu valori simbolice în care locuitorii se regăsesc, au sentimentul continuităţii şi apartenenţei lor istorice.

Pornind de la schimbările intervenite chiar în cadrul noţiunii de monument istoric în sensul lărgirii sale de la obiectivul izolat la întreg ansamblul vechi construit, de la schimbarea atitudinii faţă de monumentul istoric în ideea integrării sale în viaţa contemporană a oraşului, s-a ajuns astăzi la o nouă înţelegere a principiilor de restaurare şi remodelare urbană.

Pentru aceasta, considerăm că şi în cazul Tîrgoviştei este necesară o reconsiderare a tuturor obiectivelor de interes artistic sau ambiental aparţinînd secolului trecut sau începutului secolului nostru, atît prin asanarea zonelor care le conţin, cît şi prin punerea lor în valoare. Procedîndu-se la recuperarea riguroasă a tuturor obiectivelor valoroase ale trecutului — inclusiv a celor cu caracter civil —, poate fi urmărit caracterul vechi urban al localităţii, întrucît monumentele religioase, chiar dacă sînt numeroase şi importante din punct de vedere istoric şi artistic, nu pot da numai ele singure referiri asupra evoluţiei fenomenului de arhitectură în cadrul acestui vechi oraş românesc.

https://biblioteca-digitala.ro